

Anna Rajchel

Teacher's authority in the opinion of students of a high school : based on own research

Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość 14, 251-266

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Rajchel*

Autorytet nauczyciela w opinii uczniów szkoły ponadgimnazjalnej (na podstawie badań własnych)

Wstęp

Współczesna młodzież to pokolenie, które rozpoczynało edukację w szkole podstawowej po 2000 r. Jest to generacja młodych ludzi, dla której technologie informacyjne stanowią integralną część życia. W literaturze nazywani są oni „cyfrowymi tubylcami”¹, którzy ze swoimi rówieśnikami kontaktują się za pośrednictwem portali społecznościowych, za pomocą SMS-ów czy na czacie. Charakteryzuje ich *multitasking* (wielozadaniowość), czyli umiejętność wykonywania więcej niż jednego zadania równocześnie². Stanowią pokolenie szukające swoich autorytetów coraz częściej w świecie wirtualnym, w którym można również odnaleźć odpowiedzi na najtrudniejsze pytania, poznać nowych ludzi, zaprzyjaźnić się. Globalna sieć zastępuje autorytety indywidualne, do których należą rodzice, nauczyciele, przedstawiciele świata nauki, kultury itd. Mówi się także, że teraźniejszość charakteryzuje upadek lub kryzys autorytetów.

Celem niniejszego artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, czy we współczesnej polskiej szkole ponadgimnazjalnej można mówić o autorytetach. Jak młodzież rozumie to pojęcie i czy utożsamia autorytet z miejscem i ludźmi,

* Dr Anna Rajchel, Politechnika Opolska, Opole
e-mail: a.rajchel@po.opole.pl

¹ Pojęcie to wprowadził Marc Prensky w artykule *Digital Natives, Digital Immigrants*, za: J. Morbitzer, *O istocie medialności młodego pokolenia*, „Neodidagmata” 2011–2012, nr 33/34, s. 137.

² Szerzej: *Czy wiesz, że multitasking może zrujnować Twoją karierę?*, <http://www.outsourcingportal.eu/pl/czy-wiesz-ze-multitasking-moze-zrujnowac-twoja-kariere> (dostęp: 29.12.2017).

z którymi spotyka się każdego dnia. Czy w opinii młodych ludzi nauczyciel może być autorytetem? Jakie warunki powinien spełnić, by nim być?

Właściwa dla świata ludzi młodych jest ich przynależność do różnych organizacji, stowarzyszeń czy środowisk, która wynika z zainteresowań, pasji a czasami ich braku. W słownictwie młodzieży rzadko pojawia się termin „autorytet”. Kogoś lubi albo nie, z kimś spotyka się chętnie, z innymi – wcale. Za pomocą Internetu młodzi ludzie mogą np. porozumiewać się z profesorem szkoły wyższej, zadać pytanie lekarzowi, zrobić zakupy bez wychodzenia z domu lub zarezerwować bilety lotnicze do każdej części świata. Z upływem czasu zmienia się rzeczywistość, a zatem także osoby dotąd uznawane za autorytety, dlatego mogłoby się wydawać, że młodzież ich nie potrzebuje, ewentualnie znajduje je na portalach społecznościowych, do których należą m.in. Facebook, Myspace. Ale wirtualna rzeczywistość jako obszar pozyskiwania autorytetów, wzorców do naśladowania, które nie są dobrze znane, nie zastąpi realnych kontaktów międzyludzkich.

Szkoła jest miejscem spotkań różnych ludzi – nauczycieli i uczniów. Uczeń może nauczyciela lubić, szanować, ale to może być niewystarczające, by uznać go za autorytet. Wymagania młodzieży względem nauczycieli są bardzo duże, tym bardziej, że coraz częściej słyszy o zatrudnionych na różnych poziomach edukacji specjalistach – ekspertach w danej dziedzinie.

Kwestia nauczyciela w aspekcie autorytetu nie jest nowa i dotyczy wszystkich szczebli edukacji³.

Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela w art. 9. określa, kto zgodnie z prawem może zajmować to stanowisko. Osoba taka powinna legitymować się wyższym wykształceniem z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym, przestrzegać podstawowych zasad moralnych i spełniać warunki zdrowotne.

Praca z młodymi ludźmi, w tym z dziećmi, wymaga profesjonalizmu, wiedzy, refleksji. *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim (Gravissimum educationis)*⁴ ustanowiona w czasie Soboru Watykańskiego II wskazuje, że pierwszym

³ Szerzej, m.in.: W. Drzeżdżon, *Pedagogiczne uwarunkowania autorytetu nauczyciela-wychowawcy*, „Język – Szkoła – Religia” 2011, nr 6; A. Jakubowicz-Bryx, *Zdobywanie i budowanie autorytetu przez nauczycieli wczesnej edukacji*, „Roczniki Pedagogiczne” 2014, t. 6(42), nr 2; I. Sławińska, *Autorytet nauczyciela*, „Człowiek w Kulturze” 2011/2012, nr 22. W kwestii autorytetu nauczyciela akademickiego, zob. m.in.: G. Polok, *Erozja autorytetu nauczyciela akademickiego – czy ta tendencja może ulec zmianie?*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” 2010, vol. 13, nr 2; K. Kaczmarek, *Rozważania na temat roli dydaktycznej nauczyciela akademickiego w opinii jego samego i studentów*, „Argumenta Historica. Czasopismo naukowo-dydaktyczne” 2017, nr 4.

⁴ *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim (Gravissimum educationis)*, <http://ptm.rel.pl/files/swii/169-gravissimum-educationis.pdf> (dostęp: 29.12.2017).

źródłem wychowania dzieci są rodzice, a szkoła ma w tym dziele ich wspierać i im pomagać. Szkoła, która mocą swego posłannictwa kształtuje z wytrwałą troskliwością władze umysłowe, rozwija zdolność wydawania prawidłowych sądów, wprowadza w dziedzictwo kultury wytworzonej przez przeszłe pokolenia, kształci zmysł wartości, przygotowuje do życia zawodowego, sprzyja dyspozycjom do wzajemnego zrozumienia się, stwarzając przyjazne współzycie wśród wychowanków różniących się charakterem i pochodzeniem⁵.

Szkoła nie istnieje bez nauczycieli, a ich nie będzie bez uczniów. Współczesna młodzież jest dużym wyzwaniem dla systemu edukacji – szkoła nie może być nudna, a nauczyciele muszą zaimponować uczniowi wiedzą, doświadczeniem i cierpliwością. To może budować ich autorytet, choć jest coraz trudniejsze.

Pojęcie autorytetu

„Autorytet” to termin wieloznaczny, trudny do zamknięcia w jednej definicji. W każdej dyscyplinie zwykle utożsamiany jest z mistrzami, specjalistami, znawcami danej problematyki.

Według *Słownika etymologicznego języka polskiego* termin ten pochodzi od łacińskiego *auctoritas* oznaczającego powagę moralną⁶. Do języka polskiego pojęcie to trafiło za pośrednictwem niemieckiego *Autorität* lub francuskiego *autorité*. Pozostawało w bliskim związku znaczeniowym ze wcześniej przyswojonym słowem „autor”. Pierwotnie znaczyło: ‘wiarygodność’, ‘upoważnienie’, ‘znaczenie’, ‘prestizż’, ‘powaga’, wtórnie – ‘człowiek (instytucja, organizacja) mający wpływ, uznanie, powagę dzięki swoim działaniom, twórczości, osiągnięciom’.

Słownik wyrazów bliskoznacznych wskazuje, że autorytet to także ‘wyrocznia’, ‘powaga’, ‘fachowiec’, ‘mistrz’⁷. Zarówno w jednym, jak i w drugim słowniku powtarza się określenie ‘powaga’, które można powiązać z jednej strony z określonym sposobem życia i interpretowania zjawisk zachodzących w świecie, a z drugiej strony oznacza pewną dojrzałość emocjonalną, doświadczenie życiowe, mądrość. Według komunikatu CBOS z 2014 r.⁸ dla Polaków autorytetem moralnym był papież Franciszek. Tak odpowiedziało 83% ankietowanych. Jorge Mario Bergoglio łączy bowiem w sobie powagę i życiowe doświadczenie.

⁵ „Biuletyn Katechetyczny” 2012, nr 4, s. 3.

⁶ I. Malmor, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa–Bielsko-Biała 2013, s. 38.

⁷ *Słownik wyrazów bliskoznacznych*, red. S. Skorupka, Warszawa 1985, s. 3.

⁸ *Pontyfikat papieża Franciszka w opiniach Polaków*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2014/K_057_14.PDF (dostęp: 29.12.2017).

Cieszy się uznaniem i szacunkiem nie tylko Polaków, ale również przedstawicieli innych narodowości.

Józef Pieter, polski pedagog i filozof, autorytet definiował następująco: *przewaga czyjaś nad pojedynczymi osobami lub grupami społecznymi (dzięki większej wiedzy, sile, lepszym cechom charakteru, władzy) [...] wyrażająca się uznaniem i podporządkowaniem się. Autorytet stanowi jeden z podstawowych czynników więzi społecznej w zorganizowanym życiu zbiorowym*⁹. Bez mistrzów trudno mówić o rozwoju społeczeństwa, dlatego szczególną uwagę zwraca się na wyjątkową, ale i odpowiedzialną rolę autorytetu w społeczeństwie. *Spoleczna rola autorytetów polega na tym, że ludzie, którzy w danym środowisku cieszą się autorytetem, wskazują pośrednio lub bezpośrednio, jak należy postępować, co wolno a czego nie wolno, co jest chlubnym postępkiem, a co nie przystoi lub bezpowrotnie hańbi*¹⁰.

Od czasów najdawniejszych autorytetem cieszyli się rządzący, filozofowie, politycy, władcy, duchowni – osoby wywierające wpływ na ludzkość. *Autorytet jest wyrazem prestiżu, szacunku, wysokiej oceny, szczególnego uznania przyznanego przez otoczenie społeczne jakiejś osobie [...] lub grupie osób [...]. Wiąże się z autentycznym podziwem dla osoby cieszącej się autorytetem, wyrażanym przez innych, fascynacją, chęcią do naśladowania, dobrowolnego czerpania myśli i zachowań, podążania wytyczoną przez autorytet drogą. Ma charakter relacyjny, gdyż nie można samego siebie uznać za autorytet*¹¹.

Natomiast Hannah Arendt, niemiecka filozof i publicystka, w artykule *Co to jest autorytet?* podkreśliła, że on zawsze wymaga posłuszeństwa, przeto *nagminnie bywa mylony z różnymi formami siły i przemocy. A przecież tak naprawdę wyklucza on używanie zewnętrznych środków przymusu*¹².

Na podstawie zaprezentowanych definicji można wskazać kilka cech charakteryzujących autorytet:

- przewaga jednostki nad grupą ludzi lub indywidualnym człowiekiem;
- duży wpływ na innych;
- wiedza, fachowość, kompetencja;
- możliwy związek z władzą, ale niepowiązanie z siłą i przemocą.

Autorytet nie jest dany raz i na zawsze. Można go stracić i nigdy nie odzyskać. Jest to szczególnie trudne, po uwzględnieniu faktu, że na tę pozycję

⁹ Za: L. Bojarska, *Belfer na huśtawce. O autorytecie nauczyciela*, Warszawa 2012, s. 14–15.

¹⁰ *Socjologia prawa. Główne problemy i postacie*, red. A. Kojder, Z. Cywiński, Warszawa 2014, s. 40.

¹¹ M. J. Szymański, *Socjologia edukacji. Podręcznik akademicki*, Kraków 2013, s. 119–120.

¹² Za: P. Kaczmarek, *Tożsamość prawnika jako wykonawcy roli zawodowej*, Warszawa 2014, s. 88.

w grupie czy w społeczeństwie pracuje się nierzadko wiele lat. *Raz wypracowany przez jednostkę autorytet nie jest wieczny. Można go zburzyć samemu lub może on zostać zburzony przez działania innych, a jego odbudowanie jest znacznie trudniejsze po wykazaniu skaz na idealnym dotąd obrazie autorytetu*¹³.

Badania CBOS z 2009 r. zatytułowane *Wzory i autorytety Polaków* wykazały, że blisko trzy czwarte badanych (74%) zgadzało się ze stwierdzeniem, że istnienie osób – wzorców do naśladowania jest dla ludzi w życiu ważne. Co piąty respondent (21%) miał odmienne zdanie w tej kwestii¹⁴.

Mistrzem można zostać w każdym zawodzie; na to określenie składa się wiedza, doświadczenie i kompetencje. Jest to szczególnie ważne w zawodzie nauczyciela, który zakłada relację między starszym i młodszym, bardziej i mniej doświadczonym. Jednak nie każdy z nich wyposażony w te cechy może zostać uznany przez młodzież za autorytet. Uczącym często brakuje motywacji, entuzjazmu oraz tego, co uczniowie często nazywają charyzmą. Nikolaus B. Enkelmann, niemiecki trener osobowości, pisał, że *przed człowiekiem promieniującą charyzmą drzwi otwierają się same. Bez trudu nawiąże on kontakty i autentyczne, szczere związki z innymi ludźmi dzięki łatwemu przepływowi komunikacji*¹⁵.

Współcześnie młodzi ludzie mają pasje, ale także wymagania dotyczące pracy, zarobków oraz awansu. Wobec potencjalnych autorytetów – ludzi oraz instytucji – są krytyczni i zdystansowani.

Wyniki badań

Anonimową ankietę dotyczącą autorytetów wśród nauczycieli przeprowadzono wśród 100 uczniów klas 1–3 jednego z liceów ogólnokształcących w Opolu. Wybór tego typu szkoły podyktowany był kilkoma względami. Po pierwsze, nauka w liceum trwa trzy lata¹⁶ – w porównaniu do szkół zawodowych jest krótsza o rok, a uczniowie szybciej przystępują do egzaminu maturalnego i odchodzą ze szkoły. Teoretycznie szybciej też powinni wejść na rynek pracy. Po drugie, tego typu szkoły wybierają zarówno dziewczęta, jak i chłopcy (nie ma dominacji jednej płci, jak np. w technikach zawodowych).

¹³ P. D. Piórkowski, *Autorytety. Idole, pozory, eksperci i celebryci*, [b.m.] 2016, s. 34

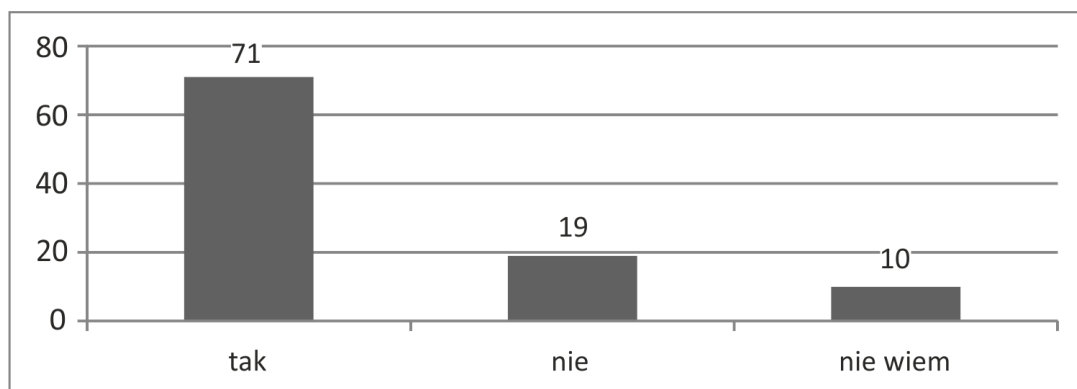
¹⁴ *Wzory i autorytety Polaków*, [w:] *Komunikat z badań BS/134/2009 CBOS*, Warszawa 2009, s. 1.

¹⁵ N. B. Enkelmann, *Charyzma*, s. 23, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_134_09.PDF (dostęp: 29.12.2017).

¹⁶ Reforma edukacji wprowadzona 1.09.2016 r. zakłada 4-letnie licea oraz 5-letnie technika. Zob.: *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe*, DzU 2017, poz. 59 z późn. zm.

Młodzież w wieku 16–19 lat odpowiadała na sześć zamkniętych pytań dotyczących problematyki autorytetu nauczyciela we współczesnej szkole ponadgimnazjalnej.

Na etapie pierwszym uczniowie udzielali odpowiedzi na pytanie: Czy współczesny nauczyciel może być dzisiaj autorytetem dla młodego pokolenia?

Wykres 1. Współczesny nauczyciel autorytetem dla młodzieży

Źródło: opracowanie własne.

Ponad połowa, czyli 71% ankietowanych odpowiedziało, że nauczyciel może być takim autorytetem (wykr. 1). Tę tendencję potwierdzają również badania przeprowadzone m.in. przez M. Korbelaka i J. Burkot w zespole szkół w Stróżówce. W badaniach tych dla 49% ankietowanych nauczyciel był osobą godną naśladowania oraz wzorem¹⁷.

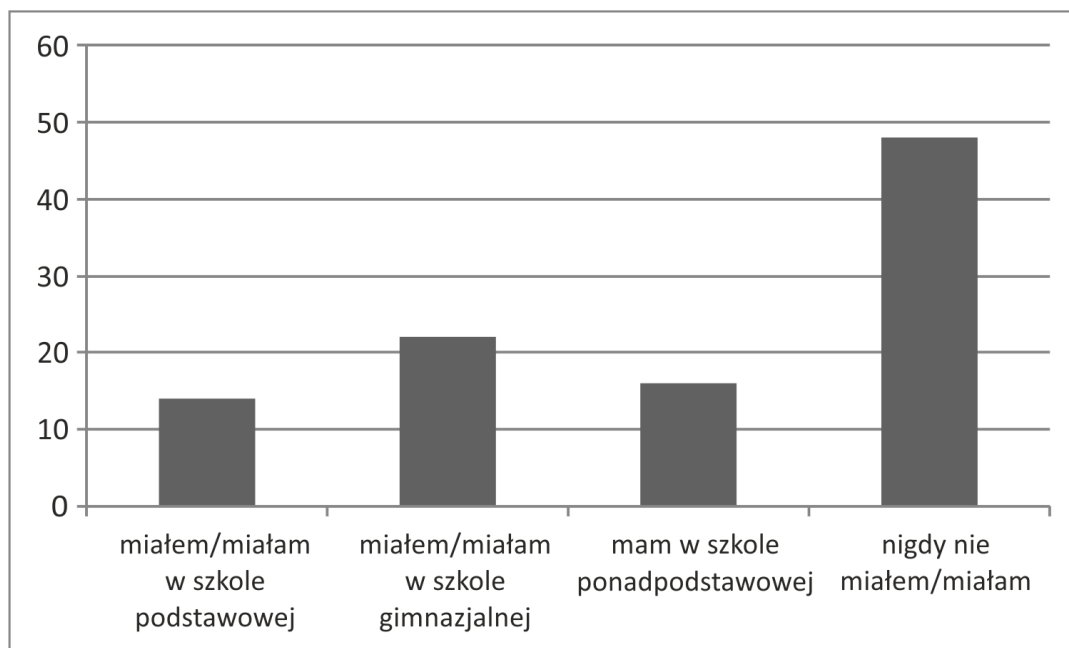
Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych spędzają w szkole wiele godzin, biorąc udział np. w fakultetach, zajęciach na poziomie rozszerzonym, dodatkowych lekcjach z języka obcego lub w zajęciach sportowych. Ponadto po lekcjach organizowane są szkolne wycieczki, imprezy szkolne i wspólne wyjścia. Wymaga to nakładu czasu i implikuje kontakty z różnymi nauczycielami. Nauczyciele i młodzież poznają się wówczas w różnych sytuacjach, często konfliktowych i trudnych, zarówno dla nauczycieli, jak i uczniów. Rozwiązywanie problemów, sposoby rozstrzygnięcia sporów stwarzają możliwość budowania wzajemnego zaufania oraz wzmocnienia kontaktów interpersonalnych. Jest to szczególnie ważne w relacjach z pokoleniem, które urodziło się i wychowało w nowej rzeczywistości politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturowej. Pojawia się zatem konieczność nowego spojrzenia na rolę nauczyciela i jego funkcje. *Nauczyci-*

¹⁷ Badania przeprowadzone były wśród dzieci ze szkoły podstawowej i gimnazjalnej, por. M. Korbelak, J. Burkot, *Autorytet nauczyciela w percepcji uczniów i ich rodziców*, „Problemy Współczesnej Pedagogiki” 2016, nr 2(1).

ciel szkoły terażniejszości i przyszłości musi być człowiekiem wielowymiarowym, którego cechują nie tylko wiedza i profesjonalizm, lecz także zdolności do refleksji zawodowej w działaniu i nad działaniem, świadomość „bycia nauczycielem”, a nie wykonawcą zawodu¹⁸.

Wykonywanie zawodu nauczyciela wiąże się z odpowiedzialnością wobec ucznia w kontekście przekazywanych mu wiedzy i wartości. W realiach szkoły ponadgimnazjalnej uczeń to także człowiek dorosły, który w niedalekiej perspektywie czasowej będzie pełnić nowe role społeczne: studenta, pracownika, rodzica, małżonka. Zadaniem szkoły jest nie tylko przygotowanie go do egzaminu dojrzałości, ale także orientacja na kompetencje miękkie, takie jak: kreatywność, asertywność, umiejętności komunikacyjne i interpersonalne, które powinny być przekazywane na tym poziomie edukacji.

Kolejna badana kwestia dotyczyła nauczyciela będącego autorytetem dla uczniów podczas edukacji w szkole.

Wykres 2. Autorytet w osobie nauczyciela

Źródło: opracowanie własne.

W opinii około 50% badanych żaden nauczyciel nie spełnił takich wymogów, by uznać go za autorytet (wykr. 2). Uzasadnienie znaleźć można w raporcie z badań *Młodość 2016*, z którego wynika, że współcześni młodzi ludzie

¹⁸ *Obraz szkoły i nauczyciela. Egzemplifikacje teoretyczne i empiryczne*, red. E. Murawska, Kraków 2010, s. 74.

szukają swoich autorytetów przede wszystkim w rodzinie: *Autorytetami dla uczniów, a więc osobami, o których uznanie zabiegają, są najczęściej rodzice, przede wszystkim matka (59%), nieco rzadziej ojciec (47%). Zdecydowanie rzadziej tę rolę pełnią rodzeństwo, znajomi i przyjaciele lub chłopak czy dziewczyna (4% – 21% wskazań)*¹⁹.

Można mówić o kryzysie autorytetów wśród młodzieży lub o autorytetach „nieodpowiednich”. Podczas analizy wypowiedzi uczniów pojawia się konstatacja, że współczesną rzeczywistość w odniesieniu do społeczności uczniów w relacji do ich rodziców, nauczycieli i kadry zarządzającej szkołą charakteryzuje brak autorytetów pedagogicznych. Nie spełniają bowiem oczekiwań i wyobrażeń uczniów o mistrzach, co nie oznacza, że współczesna młodzież autorytetów nie potrzebuje.

Badania Magdaleny Wasylewicz przeprowadzone wśród uczniów dwóch szkół gimnazjalnych w Krośnie wykazały jednoznacznie, że młodzi ludzie potrzebują autorytetów. 42% ankietowanych gimnazjalistów wskazywało je w rodzinie. Uczniowie najczęściej wymieniali ojca, matkę, oboje rodziców oraz starsze rodzeństwo. Tylko 8% badanych swój autorytet odnajdowało wśród nauczycieli, lecz żaden nie wskazał nauczyciela uczącego go w szkole. Autorytetami byli bowiem prowadzący zajęcia pozaszkolne, zwłaszcza sportowe, muzyczne i z języka obcego²⁰. Ta grupa nauczycieli ma więcej cierpliwości, prowadzi zajęcia, które są atrakcyjne dla młodzieży, stanowią uzupełnienie ich pasji i zainteresowań. Tego brakuje w szkołach, do których codziennie ankietowani uczęszczali.

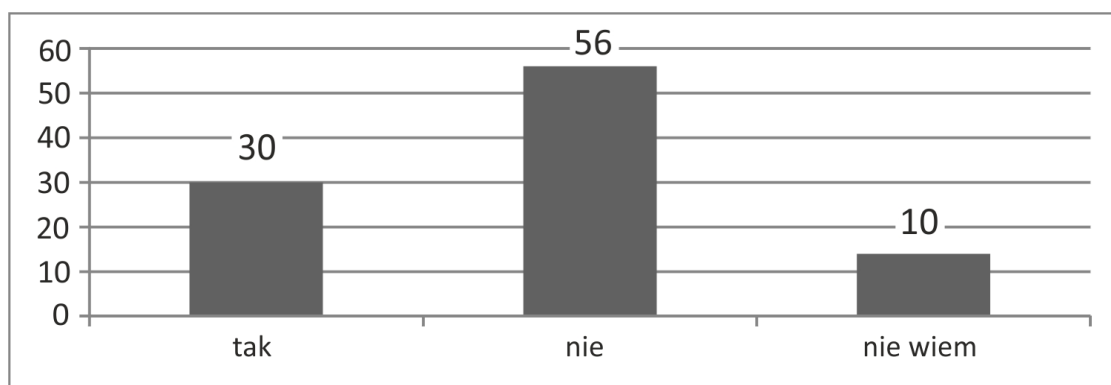
Kolejne pytanie ankiety dotyczyło kwalifikacji nauczycieli – czy determinują one fakt uznania nauczyciela za autorytet.

Ponad 50% ankietowanych stwierdziło, że kwalifikacje nauczyciela nie są wystarczające, by został uznany za autorytet (wykr. 3). *Sporo nauczycieli ciągle jeszcze żyje złudzeniem, że autorytet jest „wpisany” w ich rolę społeczną niejako automatycznie, że godności autorytetu nie musi się zdobywać wartościami osobowymi, ponieważ należy się ona sama przez się. Niektórzy nawet uważają, że są/powinni być autorytetami dla wszystkich i w każdej dziedzinie*²¹.

¹⁹ Młodzież 2016. Raport z badania sfinansowanego przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2016, s. 10.

²⁰ Szerzej na temat badań: M. Wasylewicz, *Autorytety medialne – starcie czy wsparcie (?) autorytetów realnych współczesnej młodzieży*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2016, t. XXXV, z. 1.

²¹ Za: A. Kobylarek, *Uniwersytet wobec konieczności paradygmatycznej zmiany*, Wrocław 2016, s. 68.

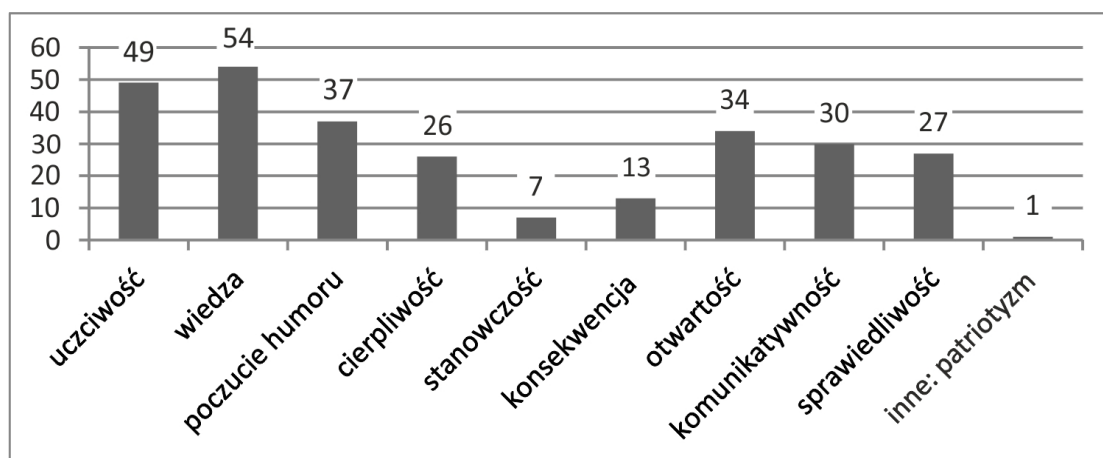

Wykres 3. Kwalifikacje nauczycieli

Źródło: opracowanie własne.

Kwalifikacje w zawodzie nauczyciela są ważne, ale nie są czynnikiem wystarczającym, by stać się autorytetem. Młodzież potrzebuje jeszcze innych wartości dopełniających wizerunek nauczyciela jako mistrza.

W związku z powyższym na etapie czwartym zapytano młodzież o cechy, jakie powinien mieć nauczyciel, by stać się autorytetem. Było to pytanie wielokrotnego wyboru – uczniowie mogli wskazać kilka cech.

Wykres 4. Pożądane cechy nauczyciela

Źródło: opracowanie własne.

Na pierwszym miejscu w opinii ankietowanych (wykr. 4) znalazła się wiedza (54 wskazania), drugie zajęła uczciwość (49), na trzecim uplasowało się poczucie humoru (37).

Na temat cech dobrego nauczyciela, wychowawcy, pedagoga powstało wiele prac. W artykule *Model współczesnego nauczyciela* Maria Kujawska przedstawi-

ła dwie koncepcje: model nauczyciela „twórczego” i model nauczyciela „technicznego”. Nauczyciel twórczy to człowiek, którego charakteryzuje m.in.: zdolność szybkiego przystosowywania się do zachodzących zmian, tendencja do posługiwania się uogólnieniami, pomysłowość, wynalazczość, zdolność do syntezy, umiejętność odrzucania tego co nieistotne i drugorzędne²². Te cechy nauczyciela w XXI w. są pożądane najbardziej.

Wskazana przez uczniów uczciwość mieści się w kodeksie etycznego postępowania. Bez wiedzy trudno wychowywać młodzież do wartości. Poczucie humoru natomiast pomaga złagodzić trudne sytuacje. [...] *humor może być umiejętnością wywierania wpływu na innych lub formą komunikacji, której posiadanie podnosi atrakcyjność człowieka oraz jego relacji interpersonalnych*²³.

Zastanawiające jest, że takie cechy jak stanowczość i konsekwencja otrzymały najmniej wskazań (kolejno – 7 i 13). Brak konsekwencji w ocenianiu i egzekwowaniu wiedzy oraz nieumiejętność podejmowania decyzji nie tworzą dobrej atmosfery w grupie uczniów, nie sprzyjają również budowaniu pozytywnych relacji międzyludzkich. Należą do błędów wychowawczych²⁴.

Ostatnie zagadnienie badawcze dotyczyło podstawowych błędów, jakie popełniają nauczyciele, dyskwalifikujących ich jako autorytety. Każdy ankietowany miał podać trzy błędy.

Niesprawiedliwość w opinii uczniów (wykr. 5) zajęła pierwsze miejsce (24 wskazania). Jako drugi czynnik dyskwalifikujący podawano najczęściej różnicowanie uczniów (17) i kolejny – kłamstwo (12).

W 2014 r. Instytut Badań Edukacyjnych przeprowadził badanie pt. „Efekty wychowawcze szkoły – test funkcjonowania moralnego”, które pokazało, że w pracy nauczyciela *nie daje się do końca być sprawiedliwym (51%)*²⁵. *Tylko nauczyciel sprawiedliwy umie dostrzec uprzedzenia czy też przejawy dyskryminacji wobec uczniów i umie przeciwstawić się tym zjawiskom. [...] Nauczyciel winien z szacunkiem traktować opinie uczniów i zaakceptować fakt, iż mogą się one różnić od jego własnych poglądów. Jest to jedyna droga do tego, aby młodzi*

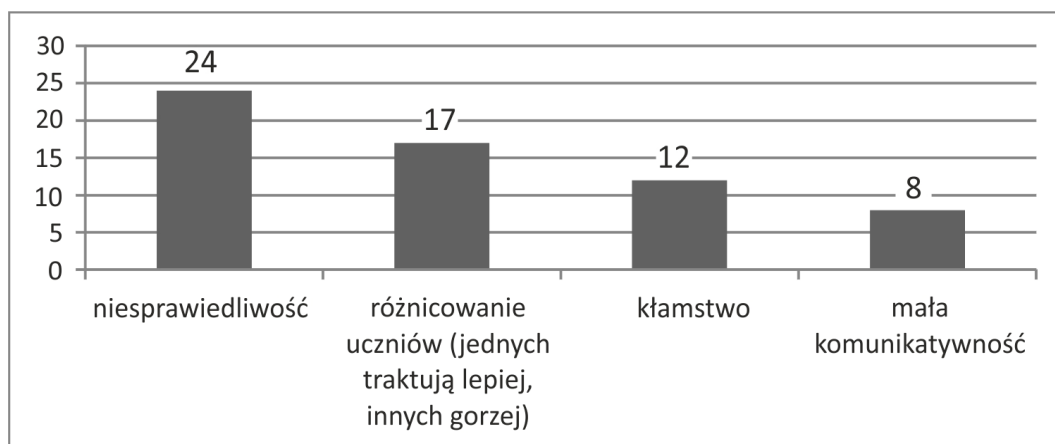
²² M. Kujawska, *Model współczesnego nauczyciela*, „Cieszyński Almanach Pedagogiczny” 2013, nr 2, s. 40.

²³ A. Bulzak, M. Adamczyk, M. Kordek, *Wzajemne relacje między poczuciem humoru, stresem i wypaleniem zawodowym na przykładzie badań w grupie nauczycieli*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika” 2016, nr 13, s. 210.

²⁴ Szerzej: B. Cieśleńska, A. Głowala, *Spostrzeganie błędów wychowawczych nauczycieli przez uczniów szkoły średniej*, „Społeczeństwo, Edukacja, Język” 2017, t. 5.

²⁵ *Przekonania moralne uczniów*, s. 1, http://www.ibe.edu.pl/images/download/material_prasowy_moralnosc.pdf (dostęp: 29.12.2017).

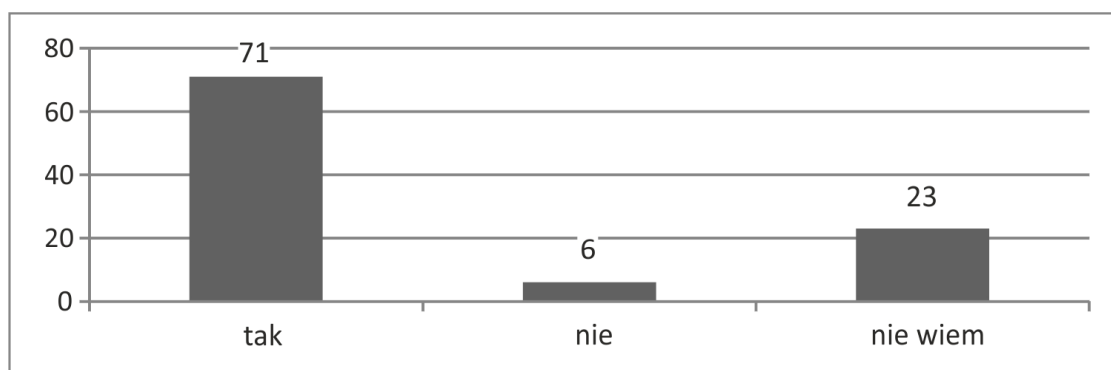
ludzie uczyli się takich umiejętności życiowych, jak: akceptacja inności, tolerancja, uczciwość, szacunek dla innych²⁶.

Wykres 5. Błędy nauczycieli

Źródło: opracowanie własne.

Ostatnie pytanie w analizowanym badaniu dotyczyło tego, czy ważne jest, by nauczyciel był dla ucznia autorytetem.

Wykres 6. Czy ważne jest, by nauczyciel był dla ucznia autorytetem

Źródło: opracowanie własne.

Dla 71% respondentów ważne jest, by nauczyciel był autorytetem (wykr. 6). Jest to istotne szczególnie w zawodach zakładających relacje między starszym i młodszym, przekazującym wiedzę i uczącym się. Według socjologa Zygmunta Baumana *autorytet to możliwość wpływania na wybór wartości przez innych*

²⁶ J. Madalińska-Michalak, R. Górska, *Kompetencje emocjonalne nauczyciela*, Warszawa 2012, s. 129.

ludzi. Obdarzone nim osoby lub instytucje, dzięki realizowaniu czy głoszeniu określonych wartości sprawiają, że są one przyjmowane przez innych²⁷.

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej w maju 2004 r. umożliwiło powstanie szkół wielokulturowych i wielowyznaniowych. Efekty dotyczą nie tylko uczniów, ale i nauczycieli, bowiem współczesny autorytet w opinii uczniów musi charakteryzować się określonymi, uniwersalnymi wartościami etycznymi i moralnymi.

Zakończenie

We współczesnej rzeczywistości, w której ujawniają się kryzys wartości, demoralizacja i rozpad związków międzyludzkich, autorytety – szczególnie w życiu młodego człowieka – są bardzo potrzebne i ważne. Przekazują bowiem wartościowe idee, które same realizują.

Młodzież potrzebuje kierunkowskazów, a przede wszystkim realnych wzorów do naśladowania – mogą być to rodzice, rodzeństwo czy nauczyciele. W szkole spędza dużo czasu, wchodząc w relacje międzyludzkie z nauczycielami oraz rówieśnikami. Nie wszyscy są przez nią ocenieni jako godni naśladowania. Część z nich nie ma predyspozycji, a niektórzy nie chcą być autorytetami dla młodego pokolenia, ponieważ boją się odpowiedzialności. Budowanie autorytetu jest procesem, który zakłada ciągłą pracę nad sobą. Bycie autorytetem to również pełna odpowiedzialność za swój sposób życia, działania i wypowiedzi.

Młodzieży autorytet zwykle kojarzy się z osobą, której stawia się pomniki, obchodzi się rocznice jej urodzin lub śmierci – często z postacią posągową, nierealną i faktycznie nieznaną, np. patronami szkół, o których wspomina się na każdym apelu szkolnym. Warto zastanowić się, dla ilu uczniów patron to rzeczywisty autorytet, co o nim wiedzą, czym się kierowali, jeśli uznali go za wzór do naśladowania.

Autorytetu narzucić nie można, ponieważ przymus wyzwala w młodzieży reakcje przeciwstawne do oczekiwanych.

Rodzice i nauczyciele to dla uczniów osoby najbliższe – z nimi najczęściej rozmawiają i spotykają się. Są postaciami realnymi, mają wady i zalety, dzięki którym łatwiej się z nimi utożsamić. Często stają się autorytetami młodzieży.

²⁷ Za: B. Tuziak, *Autorytet jako zjawisko społeczne. Wymiar lokalny*, „Studia Socjologiczne” 2010, nr 2, s. 62.

Jednak rola autorytetu nikomu nie jest dana, trzeba nad sobą pracować przez całe życie.

Przeprowadzone badania pokazały, że szkoła może być miejscem kształtowania się autorytetów, których uczniowie potrzebują. Na budowanie autorytetu nauczyciela wpływ ma jego uczciwość, wiedza, pasja, poczucie humoru, a także otwartość. Uczniowie są szczególnie wyczuleni na kłamstwo, niesprawiedliwość, faworyzowanie innych i niezauważanie drugich. Te cechy w ich ocenie deprecjonują autorytet, a z analizowanego badania wynika, że według uczniów są błędami najczęściej popełnianymi przez kadrę pedagogiczną.

Nauczyciel w pracy powinien być specjalistą, ekspertem, mistrzem, dlatego musi się uczyć, podnosić swoje kwalifikacje i kształtować nowe umiejętności, ponieważ młodzież, z którą obcuje w szkole, jest otwarta na świat i innowacje technologiczne. Uczniowie nie szukają nieskazitelnych wzorów do naśladowania, ponieważ wiedzą, że takich ludzi nie ma, wręcz doceniają przyznanie się do błędów, a przede wszystkim szanują obiektywizm i uczciwość. Takim osobom szybciej wybacza się niedoskonałość, słabości i zwątpienia.

Bibliografia

- „Biuletyn Katechetyczny” 2012, nr 4.
- Bojarska L., *Belfer na huśtawce. O autorytecie nauczyciela*, Warszawa 2012.
- Bulzak A., Adamczyk M., Kordek M., *Wzajemne relacje między poczuciem humoru, stresem i wypaleniem zawodowym na przykładzie badań w grupie nauczycieli*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika” 2016, nr 13.
- Cieśleńska B., Głowala A., *Spostrzeżenie błędów wychowawczych nauczycieli przez uczniów szkoły średniej*, „Społeczeństwo, Edukacja, Język” 2017, t. 5.
- Enkelmann N. B., *Charyzma*, Warszawa 2000.
- Kaczmarek P., *Tożsamość prawnika jako wykonawcy roli zawodowej*, Warszawa 2014.
- Kobylarek A., *Uniwersytet wobec konieczności paradygmatycznej zmiany*, Wrocław 2016.
- Wzory i autorytety Polaków*, [w:] *Komunikat z badań BS/134/2009 CBOS*, Warszawa 2009.
- Korbelak M., Burkot J., *Autorytet nauczyciela w percepcji uczniów i ich rodziców*, „Problemy Współczesnej Pedagogiki” 2016, nr 2(1).
- Kujawska M., *Model współczesnego nauczyciela*, „Cieszyński Almanach Pedagogiczny” 2013, nr 2.
- Madalińska-Michalak J., Góralska R., *Kompetencje emocjonalne nauczyciela*, Warszawa 2012.
- Malmor I., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa–Bielsko-Biała 2013.

- Młdzież 2016. Raport z badania sfinansowanego przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii*, Warszawa 2016.
- Morbitzer J., *O istocie medialności młodego pokolenia*, „Neodidagmata” 2011–2012, nr 33/34.
- Obraz szkoły i nauczyciela. Egzemplifikacje teoretyczne i empiryczne*, red. E. Murawska, Kraków 2010.
- Piórkowski P. D., *Autorytety. Idole, pozory, eksperci i celebryci*, [b.m.] 2016.
- Słownik wyrazów bliskoznacznych*, red. S. Skorupka, Warszawa 1985.
- Socjologia prawa. Główne problemy i postacie*, red. A. Kojder, Z. Cywiński, Warszawa 2014.
- Szymański M. J., *Socjologia edukacji. Podręcznik akademicki*, Kraków 2013.
- Tuziak B., *Autorytet jako zjawisko społeczne. Wymiar lokalny*, „Studia Socjologiczne” 2010, nr 2.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe*, DzU 2017, poz. 59 z późn. zm.
- Wasylewicz M., *Autorytety medialne – starcie czy wsparcie (?) autorytetów realnych współczesnej młodzieży*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2016, t. XXXV, z. 1.

Netografia

- Czy wiesz, że multitasking może zrujnować Twoją karierę?*,
<http://www.outsourcingportal.eu/pl/czy-wiesz-ze-multitasking-moze-zrujnowac-twoja-karriere> (dostęp: 29.12.2017).
- Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim (Gravissimum educationis)*,
<http://ptm.rel.pl/files/swii/169-gravissimum-educationis.pdf> (dostęp: 29.12.2017).
- Pontyfikat papieża Franciszka w opiniach Polaków*, https://www.cbos.pl/SPIS_KOM.POL/2014/K_057_14.PDF (dostęp: 29.12.2017).
- Przekonania moralne uczniów*, http://www.ibe.edu.pl/images/download/material_prasowy_moralnosc.pdf (dostęp: 29.12.2017).

Summary

Teacher's authority in the opinion of students of a high school (based on own research)

When choosing a school, young people check whether a given entity implements educational projects, European programmes, whether it has access to the Internet, interactive boards, e-registers. They check exam results or, particularly in the case of vocational schools, how school-leavers cope on the labour market. But in the first place, school is made of people, those who learn and those who pass knowledge.

The aim of the article is an attempt to answer the question whether in the contemporary Polish high school one can talk about authorities. How do teenagers understand

this term and do they identify authority with the place and the people they meet every day? Can, according to young people, a teacher be an authority and what conditions he or she should meet to be one?

The research tool used in the work is an anonymous survey conducted among students of one of high school in Opole.

keywords: authority, young people, teachers

słowa kluczowe: autorytet, młodzież, nauczyciele

